

АНТОЛОГІЯ ЛЬВІВСЬКОЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ШКОЛИ

УДК 711

А.М. Рудницький, Г.П. Петришин*
Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра містобудування;
*кафедра дизайну та основ архітектури

ТРАДИЦІЯ ЗДОБУТТЯ НАУКОВОГО СТУПЕНЯ В АРХІТЕКТУРНІЙ ШКОЛІ ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ

© Рудницький А.М., Петришин Г.П., 2006

Висвітлено традицію присудження наукових ступенів у Львівській політехніці, розглянено етапи та підходи: австрійський (до 1918 р.), польський (1918–1939 рр.), радянський (1944–1991 рр.) та український (від 1991 р.). Окреслено напрями вдосконалення процесу присудження наукових ступенів під впливом Болонського процесу. Підведено підсумки роботи спеціалізованої вченої ради К 35.052.11. протягом 1998–2005 рр.

Галичина входить до числа регіонів, які найбільшою мірою зазнали наслідків політичних пертурбацій, відповідно архітектурна школа за час свого існування протягом XVIII – XXI століть зазнавала якісних змін [1]. Сучасні дослідники висвітлюють окремі питання її становлення та ролі [2], проте традиція присудження наукових ступенів потребує глибшого аналізу. Період 1844–1945 рр. Львівської політехніки на основі архівних даних, вивезених у 1945–1946 рр. до Польщі, описано польськими дослідниками [3].

Австрійський період (до 1918 р.). Львівська Технічна академія від створення у 1844 р. розташовувалась у пристосованих будівлях при площі Каструм у середмісті, у 1850/51 н. р. мала 77 студентів, у 1871/72 н. р. їх кількість становила 260. На початках працював скромний викладацький склад – 21 особа (7 професорів, 6 доцентів, 5 вчителів мов і рисунку та 2 асистенти). Після запровадження поділу на 4 факультети кількість студентів на факультеті архітектури збільшується від 20 у 1872 р. (загалом в Академії 291 студ.) до 42 у 1879 (загалом – 241 студ.) [4]. У 1878 р. Технічну Академію було перенесено у новоспоруджені корпуси, попередньо, у 1877 р. перейменувавши її у Школу Політехнічну, що сприяло швидкому її розвитку. Кількість студентів на факультеті архітектури напередодні I Світової війни у 1913–14 рр. досягла 243 осіб [5].

Присудження наукових ступенів та звань на підставі захисту дисертацій має у Львівській політехніці давні традиції. Від самого початку існування Політехніки відбувалася т.зв. габілітація спеціалістів, тобто захист дисертацій, який давав право займати викладацькі посади. Ми знаємо, що в 1878 р. відбулися габілітації спеціалістів: з будівельної механіки – М. Тулле та з математики – В. Кретковського, які на цій підставі від 1879 р. розпочали працю на посадах доцентів. Габілітація давала право на „veniam legendi”, тобто на право вчити у вищій школі. В 1881/82 р. отримали veniam legendi в галузі нарисної геометрії Г. Крамер та в галузі будівельної механіки К. Скібінський. Габілітація вимагала підтвердження у керівних органах. Вихованець Львівської архітектурної школи М. Ковальчук на підставі габілітації від 1887 р. викладав предмет історії архітектури, а К. Клечковський розпочав викладання теорії архітектурної естетики.

У 1894 р. у м.Відні відбулася конференція ректорів політехнічних шкіл монархії, на якій, зокрема, обговорювалася справа про зрівняння наукових ступенів (докторатів та габілітацій) в усій Австро-Угорщині, – як стосовно прав викладачів, так і стосовно звань, що їх надавали в університетах. Відповідно до статуту, який було тоді прийнято, габілітація доцентів політехніки відбувалася на тих самих засадах, які діяли в університетах.

Устава від 14.IV.1901 р. в Австро-Угорщині давала право вищим технічним навчальним закладам надавати ступінь доктора технічних наук (*doctor rerum technicarum*) на підставі наукової праці та докторського екзамену. Згодом таку систему було прийнято у всіх вищих технічних навчальних закладах Польщі. У 1902 р. відбулися перші публічні захисти докторського ступеня* у Львівській політехніці – Я. Бляута і М. Корнеллі. Ця подія набула широкого громадського розголосу. На підставі проведеного захисту, 5 липня 1902 р., в актовому залі Львівської політехніки відбулася урочиста промоція перших докторів наук, на якій були присутні архієпископи: латинського обряду – Йосиф Більчевський, грецького обряду – Андрей Шептицький, вірменського обряду – Йосиф Теодорович, а також намісник Цісаря у Галичині Л. Пінінський, маршал Галицького Сейму А. Потоцький, послы, ректор Львівського університету проф. Е. Глінка-Янчевський, губернатор банків Галичини Л. Білінський та інші. Промоцію відкрив ректор Політехніки Р. Дзесьлевський. Промотором був сеніор Збору професорів Політехніки Ю. Медвєцький. Виступили декан С. Кемпінський та намісник Л. Пінінський. Дисертанти виступили з доповідями, у яких було викладено тези їхніх наукових праць.

Надалі у Львівській політехніці систематично відбувалися захисти дисертаційних робіт, серед яких були праці архітектурного та інженерно-будівельного напрямку. Так, одним із перших захистив дисертацію Ян Карл Сас Зубрицький, згодом професор естетики та історії архітектури на підставі захисту праці „Краківська архітектурна школа XIV ст.” [6]; у 1905 р. отримав ступінь доктора технічних наук Я. Богуцький, що захистив працю „Про дві нові структури куполів з металу”. У 1908 р. захистив докторську дисертацію на тему „Гене́за дерев’яного будівництва у Польщі” Т. Обмінський, який згодом став одним з провідних працівників архітектурного факультету. Присуджено дипломи доктора *honoris causa* Львівської політехніки особливо видатним діячам науки і техніки, серед них Марії Скловської-Кюрі. Всього від 1902 р. до 1918 р. у Львівській політехніці було надано науковий ступінь доктора технічних наук 64 претендентам [7].

Польський період (1918–1939 рр.). Присудження наукових ступенів відновилося у 1919–1920 рр. У зв’язку із зростанням Політехніки, в міжвоєнний час було значно посилено роль факультетів у атестації наукових кадрів. Науковий ступінь доктора технічних наук у галузі історії архітектури здобули: у 1919 р. Адольф Людвік Шишко-Богуш, у 1920 р. – Оскар Сосновський, у 1933 р. – Ма’рян Осінський за дисертацію „Замок у Жовкві”, який був заступником професора історичної архітектури на архітектурному факультеті, у 1937 ступінь доктора присуджено в галузі архітектури Феліксу Марковському та у 1939 р. – Адаму Мсцівуєвському [8].

Згідно з Постановою Уряду від 1933 р, Рада факультету могла надавати спеціалістові право викладання у вузі (*veniam legendi*). Дія, спрямована на таку ціль, мала назву габілітація, а кандидат, якому було признано право викладати в академічному навчальному закладі, отримував звання доцента. Кандидат до габілітації мав бути доктором наук. Габілітація складалася з габілітаційної праці, оголошеної друком, з дискусії про діяльність претендента, а також з лекції, виголошеної ним перед членами Ради. Рішення Ради факультету стосовно габілітації мусило бути затверджене Сенатом Політехніки, а також мало бути погоджене у Міністерстві Вищої освіти. У 1922 р. габілітувався Адам Курилло із механіки будівлі. Успішно пройшов габілітацію на посаду доцента Львівської політехніки у 1923 р. мистецтвознавець Львівського університету, доктор філософії М. Гембарович.

Урочисте надання наукового ступеня доктора технічних наук, відповідно до опису професора Р. Шевальського, відбувалося так. „В дуже гарному Матейківському залі, що був заповнений звичайно аж по береги публікою, засідали за столом Президії: ректор з ланцюгом на шії, а коло нього двох або трьох деканів відповідних факультетів, і промотор докторанта; одягнені у фраківий костюм. Сиділи на фотелях, що були висунені перед слухачами. Після того, як ректор відкрив збори, декан подавав інформацію про особисті дані докторанта, а також про докладний перебіг заходу. Промотор виголошував (часто дуже гарну) промову на хвалу докторанта (т.зв. *laudatio*), підкреслюючи його

---

* відповідник сучасного “кандидата наук” в Україні.

осяги та наукові заслуги, а на закінчення зачитував зміст диплому. На звороті диплому був повторений його зміст французькою мовою. Промованим складав обіт та отримував диплом з рук промотора; після цього подходив по черзі до ректора та декана, отримуючи привітання.

Габілітація була (у той час) ще рідшою подією. До подання про габілітацію треба було додати визначену кількість екземплярів надрукованої праці та представити в Раду для вибору три теми габілітаційної лекції. Спочатку відбувалося обговорення на Раді факультету стосовно кваліфікацій кандидата, після чого вибирали трьох рецензентів праці, в тому щонайменше одного з іншого навчального закладу. Після того, як було отримано рецензії, відбувався диспут у присутності усієї Ради факультету, при цьому кандидат був зобов'язаний відповідати на усі запитання. Після наради результат повідомляли негайно кандидатові, здійснюючи одночасно вибір теми для габілітаційної лекції. На цю лекцію, як правило, приходив ректор та велике число професорів. Процедура закінчувалася ухвалою про надання промованому звання доцента; ця ухвала мала бути затверджена Міністром Вищої школи” [6].

Загалом вимоги до отримання наукового ступеня були дуже високими, тому деякі кафедри протягом тривалого часу мали незаповнені вакансії професорів. Але представникам творчих професій – інженерам-конструкторам, архітекторам та художникам – звання професора надавали за реалізовані об'єкти чи сукупність творчих праць, і власне їх була більшість на архітектурному факультеті.

У 1931/1932 н. р. архітектурний факультет мав 8 кафедр, де працювали:

– професори звичайні: д-р техн. наук Ян Богущкий, професор статички будівель і металевих конструкцій; д-р техн. наук Тадей Обмінський, професор загального будівництва, кошторисів і будівельного права; Владислав Садловський, інженер, професор декоративного рисунку та оздоблення інтер'єру; д-р техн. наук Казимир Бартель, професор нарисної геометрії; Вітольд Мінкевич, інженер, професор архітектури; Владислав Дердацький, інженер, професор утилітарного будівництва, д-р техн. наук Адам Курилло, професор статички споруд та залізобетонних конструкцій, інженер Владислав Садловський;

– професор надзвичайний – Ян Генрик Розен, художник, професор фігуративного рисунка;

– почесні професори, емеритовані – д-р техн. наук Максиміліан Тулле, професор споруд мостів (1890–1925); Адольф Шишко-Богущ, професор сучасної архітектури (1912–1919); д-р техн. наук Ян Карл Сас Зубрицький, професор естетики та історії архітектури (1911–1929);

– у попередні роки працювали Іван Левинський, професор зв. залізничного утилітарного будівництва (1901–1919); інженер Густав Бізанц, професор зв. загального будівництва (1879–1901); інженер Владислав Климчак, професор зв. міської архітектури (1920–1929).

Раду факультету склали: декан – А. Курилло, продекан – В. Дердацький та члени – К. Бартель, Т. Обмінський, В. Мінкевич, В. Садловський. Ці професори входили також до ради факультету наземної та водної інженерії [9].

Радянський період (1939–1941, 1944–1991 рр.). У січні 1940 р. було проведено переатестацію викладацького складу щодо радянських приписів. Професорам і доцентам без захищеної дисертації було запропоновано представити її до захисту до певного терміну, найбільше це торкалось творчих особистостей: інженерів, архітекторів, художників. Всі інші були успішно перезатверджені у Москві. У 1941 р. ступінь кандидата технічних наук було надано Вітольду Мінкевичу. Тоді ж створено аспірантуру [10]. Від липня 1941 р. Львівську політехніку було закрито німецькою окупаційною владою. Після Другої світової війни перенесення кордонів, зміна влади, політичного устрою, системи навчання призвели до повної кадрової заміни. Викладацько-професорський склад Львівської політехніки виїхав як депортоване польське населення Львова та став основою створення нових польських політехнічних інститутів у Глівіцах, Вроцлаві та Гданьську, на німецьких територіях, які знову увійшли до складу Польщі.

У Львові було відновлено архітектурну спеціальність на основі однієї кафедри архітектури при інженерно-будівельному факультеті силами таких прибулих радянських спеціалістів, як канд. техн. наук О.Т. Бедило, канд. техн. наук Л.Б. Чернін та інших. Тонкою ланкою, яка якоюсь мірою

намагалась зберегти традиції на інженерно-будівельному факультеті, були видатні особистості – проф., д-р техн. наук Адам Курилло, під керівництвом якого було захищено 13 дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук [11] та проф. Ян Багенський, який отримав підтвердження звання професора у 1944 р. (науковий керівник А.М. Рудницького) та довгий час очолював кафедру архітектури. Протягом декількох років установлений здавна порядок оцінювання наукової кваліфікації здобувачів зберігався без радикальних змін. На інженерно-будівельному факультеті, куди входив напрям „Архітектура”, продовжувались захисти дисертаційних робіт з будівництва та архітектури, які відбувалися на вченій раді факультету. Роботи після захисту надсилались до Всесоюзної акредитаційної комісії СРСР для перевірки та остаточного затвердження. Рідкісні дипломи кандидата архітектури з перших років післявоєнного часу, присуджені у Львівському політехнічному інституті, були видані В.Г. Запольському (1954) [12] та А.М. Рудницькому (1955). Надалі захист дисертацій з архітектури у Львівській політехніці на тривалий час було призупинено. Активніше відбуваються захисти за інженерно-будівельними спеціальностями, а деякі здобувачі згодом переходять на викладацьку роботу на архітектурному факультеті. За спеціальністю 05-484 – Будівельні матеріали, деталі та вироби – канд. техн. наук В.Г. Болячевець (1969), за спеціальністю 05-480 (05.23.01) – Будівельні конструкції – канд. техн. наук Ю.І. Кочетков (1970), канд. техн. наук В.Л. Кунь (1975), канд. техн. наук О.М. Печеник (1976).

Науковий процес активізовано у 1971 р., коли було відновлено архітектурний факультет Львівського політехнічного інституту, який налічував 4 кафедри. З інженерно-будівельного факультету перевели кафедру архітектурних конструкцій (за винятком спеціалістів з водо- та теплогазопостачання) – завідувач канд. техн. наук, доц. О.Т. Бедило, та кафедру архітектури, яку було поділено на три кафедри – архітектурного проектування (завідувач канд. арх., доц. І.І. Середюк), містобудування (завідувач канд. арх., доц. А.М. Рудницький) та рисунка та живопису (завідувач доц. Р.М. Липка).

На час утворення архітектурного факультету набір студентів збільшився від 25 до 75 осіб (1–3 групи архітекторів при інженерно-будівельному факультеті), згодом – до 100 і 125, але стабілізувався на кількості 100 осіб аж близько 1990-х років. Новостворений факультет налічував 33 викладачі, з них 7 осіб із науковим ступенем: 5 кандидатів архітектури – А.М. Рудницький (Львів, 1955*), М.Б. Консулова (Київ, 1963), І.І. Середюк (Київ, 1964), О.К. Купар (Москва, 1968), В.Г. Запольський (1954) та 2 кандидати технічних наук – О.Т. Бедило (Харків, 1941) та П.П. Крамарчук (Київ, 1971). Того часу на посадах доцентів перебували також викладачі, які мали значні творчі досягнення – Р.М. Липка, П.П. Мар'єв, В.І. Блюсюк, В.Л. Кравцов та М.І. Кузик [13].

Випускники відтвореного архітектурного факультету зіткнулись із проблемою, що функціонування аспірантури за спеціальностями “архітектура” у Львівському політехнічному інституті не було підкріплене спеціалізованою вченою радою, як вимагали того нові постанови ВАК СРСР, оскільки вчені ради факультетів, переважно, не мали достатньо науковців відповідних напрямів. Захистом дисертації могло завершитись лише навчання в аспірантурах центральних навчальних чи науково-дослідних закладів. Проте система здобуття наукових ступенів шляхом прикріплення до провідних інститутів архітектурного та містобудівного напрямів СРСР, де спеціалізовані вчені ради функціонували, дала змогу декільком молодих працівникам факультету підготувати та захистити дисертації. Ради було створено переважно при науково-дослідних інститутах, які мали свої наукові напрями у виконанні народно-господарських планів СРСР. Здобувачі могли брати участь в опрацюванні великих державно-бюджетних тем. За таких умов львівська регіональна архітектурна школа на рівні дисертацій формувалась як самостійне наукове явище з великими труднощами. Більша свобода у формулюванні тем та напрямів наукової діяльності спостерігалась у радах при вищих навчальних закладах, особливо за спеціальністю 18.00.01.

Отже, у період від кінця 1970-х (припинення практики захисту дисертацій на засіданнях вчених рад факультетів та інститутів, особливо у регіональних школах як периферійних та

---

* Вказано місце та рік захисту

централізація наукової діяльності переважно у науково-дослідних інституціях) до початку 1990-х років (створення мережі спеціалізованих вчених рад у незалежній Україні) у різних інституціях захистили дисертації** :

- у Вільнюському інженерно-будівельному інституті, за спеціальністю 18.841 – районне планування та містобудування, – Б.С. Посацький (1972);
- у Центральному науково-дослідному і проектному інституті типового і експериментального проектування житла (Москва):
  - за спеціальністю 18.00.03 – архітектура промислових будівель та споруд. – О.К. Купар (1968), А.Ю. Ілгунас (1974),
  - за спеціальністю 18.00.02 – архітектура будівель та споруд – В.Ю. Дурманов (1979), Ю.Є. Джигіль (1985), І. П. Гнесь (1985), В.І. Проскураков (1986);
- у Московському архітектурному інституті:
  - за спеціальністю 18.00.01 – теорія і історія архітектури, реставрація пам'яток архітектури – Б.С. Черкес (1985), Ю.І. Криворучко (1988), М.М. Габрель (1988), Г.П. Петришин (1990), Ю.А. Рочняк (1994);
  - за спеціальністю 18.00.02 – архітектура будівель та споруд – С.П. Мигаль (1978), Г.В. Казаков (1981), П.П. Мар'єв (1986);
  - за спеціальністю 18.00.04 – містобудування, районне планування, ландшафтна архітектура та планування сільськогосподарських населених місць – А.В. Манн (1978);
- у Всесоюзному науково-дослідному інституті теорії архітектури та містобудування (Москва), за спеціальністю 18.00.01 – теорія і історія архітектури, реставрація пам'яток архітектури – Т.М. Клименюк (1992);
- у Центральному науково-дослідному та проектному інституті містобудування (Москва) за спеціальністю 18.00.04 – містобудування, районне планування, ландшафтна архітектура та планування сільськогосподарських населених місць – Т.М. Мазур (1988), М.В. Бевз (1990);
- у Київському інженерно-будівельному інституті:
  - за спеціальністю 18.00.02 – архітектура будівель та споруд – Н.А. Консулова (1990);
  - за спеціальністю 18.00.04 – містобудування, районне планування, ландшафтна архітектура та планування сільськогосподарських населених місць – А.З. Белінський (1979), І.В. Русанова (1985), Г.М. Шульга (1990), І.Я. Черняк (1990); Ю.Я. Сабан (1991);
  - за спеціальністю 05.13.12 – системи автоматизованого проектування і автоматизації технологічної підготовки виробництва (будівництво) – М.В. Демків (1981);
  - за спеціальністю 05.23.01 – будівельні конструкції – З.М. Рутковський (1990).
- у Львівському державному університеті імені Івана Франка:
  - за спеціальністю 09.00.01 – діалектичний та історичний матеріалізм – О.І. Ремешило-Рибчинська (1987);
  - за спеціальністю 07.00.01 – історія України – М.Л. Долинська (1997).
- у Науково-дослідному інституті будівельної фізики (Москва) за спеціальністю 05.23.03 – Теплопостачання, вентиляція, кондиціонування, газопостачання, акустика та освітлювальна техніка (спеціалізація – будівельна світлотехніка) – Я.Д. Швець (1973);
- у Науково-дослідному, проектно-конструкторському і технологічному інституті бетону і залізобетону Держбуду СРСР (Москва) за спеціальністю 05.23.01 – будівельні конструкції, будівлі та споруди – Ю.В. Петренко (1991);
- у Полтавському інженерно-будівельного інституті за спеціальністю 05.23.01 – будівельні конструкції, будівлі та споруди – Р.І. Кінаш (1992).

** Тут наведено більшість даних (рік захисту та інституція) працівників Інституту архітектури. Дані стосовно захищених дисертацій повністю, включно із випускниками та із інших спеціальностей за період 1944–1991 рр. та 1991–2005 рр., планується опублікувати у наступному числі “Вісника”.

Підготовка та захисти дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора архітектури були рідкісними. У період від 1944 р. (відновлення Львівської політехніки) до поч.1990-х рр. за архітектурною спеціальністю було захищено лише одну дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора архітектури А.М. Рудницьким “Архітектурно-містобудівні аспекти проблеми управління міським середовищем” за спеціальністю 18.00.04 – містобудування, районне планування, ландшафтна архітектура та планування сільськогосподарських населених місць у Ленінградському інженерно-будівельному інституті (1989). До того ж періоду можна віднести захист дисертації В.Ю. Дурманова “Соціальні основи формування житла” за спеціальністю 18.00.02 – архітектура будівель та споруд, у Центральному науково-дослідному і проектному інституті типового та експериментального проектування житла (Москва, 1993).

Український період (від 1991 р.). Після проголошення Україною незалежності система атестації наукових кадрів поступово перебудовувалась. Від 1991 р. в Україні збільшується перелік спеціальностей, за якими можна було захищати дисертації, зменшуючи тим самим перелік спеціальностей, за якими можна було захищати роботи за кордоном, надалі підтверджуючи їх в Україні. У галузі архітектури інерція захистів у колишніх загальносоюзних інститутах триває до кінця 1993 р. Після цього – з обов’язковою переатестацією через ВАК України. Загальносоюзні установи стають всеросійськими. Так, у Всеросійському науково-дослідному інституті технічної естетики (Москва) за спеціальністю 17.00.06 – Технічна естетика здобув науковий ступінь кандидата мистецтвознавства А.П. Павлів (1994), переатестований ВАК України як кандидат технічних наук.

Протягом останнього десятиліття встановився рейтинг архітектурних шкіл України. Їхня наукова зрілість визначається існуванням спеціалізованих вчених рад з правом присвоєння наукового ступеня доктора та кандидата наук у галузі архітектури. Науковими школами із завершеним циклом отримання наукового ступеня в Україні є Київський національний університет будівництва та архітектури та Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури. Розвиваються до цього рівня школи, де засновано спеціалізовані вчені ради з правом присвоєння наукового ступеня кандидата наук – це, окрім вищезгаданих, Національна академія мистецтва та архітектури (м. Київ), Національний університет “Львівська політехніка”, Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка та останніми роками – Одеська державна академія будівництва та архітектури.

Базовою інституцією підготовки наукових кадрів у 1990-х рр. стає Київський технічний університет будівництва та архітектури, де створено спеціалізовану вчену раду із захисту дисертацій на здобуття ступеня доктора та кандидата архітектури. Тут відбувся захист І.А. Диди за спеціальністю 18.00.01 – теорія і історія архітектури, реставрація пам’яток архітектури (1995).

За чверть століття наукове середовище архітектурного факультету дозріло до нового якісного стрибка. У період від середини 1990-х готують та захищають дисертації на здобуття наукового ступеня доктора архітектури:

– Р.І. Кінаш „Методи нормування тимчасових навантажень та оцінювання надійності будівельних конструкцій за умов неповної інформації” за спеціальністю 05.23.01 – будівельні конструкції, будівлі та споруди, у Київському національному університеті будівництва та архітектури (2001);

– В.І. Проскураков „Архітектура українського театру” за спеціальністю 18.00.02 – архітектура будівель та споруд, у Київському національному університеті будівництва та архітектури (2002);

– М.М. Габрель „Методологічні основи просторової організації містобудівних систем (на прикладі Карпатського регіону України)”, за спеціальністю 05.23.20 – містобудування та територіальне планування, у Київському національному університеті будівництва та архітектури (2002);

– М.В. Бевз „Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст (на прикладі Західної України)” за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам’яток архітектури, у Харківському державному технічному університеті будівництва та архітектури (2004);

– Б.С. Черкес „Національна ідентичність в архітектурі громадських центрів столичних міст в умовах ідеологічної детермінації” за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам’яток архітектури, у Київському національному університеті будівництва та архітектури (2006).

Щороку збільшується набір до аспірантури Львівської політехніки. Завдяки зусиллям керівництва архітектурного та інженерно-будівельного факультетів у 1998 р. нарешті було створено спеціалізовану вчену раду К 35.052.11 із захисту дисертацій на здобуття ступеня кандидата наук [14].

Упродовж 1998–2005 років тут здобули науковий ступінь кандидата наук 54 здобувачі. За спеціальністю 18.00.01 – Теорія і історія архітектури, реставрація пам’яток архітектури це:

1999 р. – С.М. Лінда, О.П. Олешко;

2000 р. – О.В. Рибчинський, Ю.Р. Диба, Х.С. Бойко;

2002 р. – В.Я. Тарас, М.Б. Яців, А.М.І. Каузі, Р.Б. Гнідець, І.Ф.А-Х. Муафак;

2003 р. – Н.С. Соснова, І.О. Данчак, О.С. Стасюк, В.М. Петрик, Р.І. Могитич, С.І. Топилко;

2004 р. – Т.Є. Казанцева, О.Я. Чабанюк, У.І. Іваночко, О.С. Пасічник;

2005 р. – Л.С. Грицюк, Х.П. Крамарчук, Г.Є. Бобош, Р.Б. Франків, Х.І. Ковальчук, Ю.В. Луконський, Л.Б. Гнесь, Х.Р. Харчук.

Керівниками робіт були переважно працівники Інституту архітектури (у 25 із 28 робіт), що визначило регіональний місто- та архітектурознавчий напрями досліджень у цей період.

Відкриття набору у 1999 р. на напрям „Мистецтво” зумовило приплив реномованих спеціалістів та когорти молодих викладачів і відповідне посилення наукової бази. Були запрошені провідні вчені Львова – д-р мист., проф. О.Я. Боднар, який захистив дисертацію на тему «Проблема взаємозв’язку просторових концепцій у мистецтвознавстві і природознавстві» та д-р мист. М.Є. Станкевич, захищена дисертація – „Українське художнє деревообробництво XVII–XX століть (Концепція декоративності. Історія. Типологія і художні особливості)”, за спеціальністю 17.00.06 – декоративно-прикладне мистецтво, у Спеціалізованій вченій раді при Львівській академії мистецтв (Львів, 1995). Перші захищені молодими спеціалістами дисертації у руслі нового напрямку – також у Львівській академії мистецтв за спеціальністю 17.00.06 – Декоративне і прикладне мистецтво – канд.мист. Р.Я. Мотиль (2000) та канд.мист. Р.Я. Галишич (2002).

Інтеграція у європейський простір. Постановою Верховної Ради України № 1755 – IV від 4 червня 2004 року „Про стан та перспективи розвитку вищої освіти в Україні” визначено, що пріоритетним напрямом розвитку вищої освіти України є її інтеграція до світового та європейського освітнього простору. Особлива роль в цьому процесі належить регіональним базовим вищим навчальним закладам, які повинні визначити власну стратегію входження до світового і європейського простору. Саме в таких школах закладаються філософія, ідеологія науки, світогляд особистості науковця, формуються цінності та критерії оцінки його діяльності.

Учасники Болонського процесу визнають, що як європейська система вищої освіти, так і європейська система наукових досліджень є основними гарантими інтелектуального потенціалу суспільства нині і у майбутньому. Це означає, що наука повинна стати складовою освіти. Будь-яка освіта має своє логічне продовження у науковій діяльності – виробництві нових знань і продукуванні ідей [15].

Пріоритетом у розвитку Болонського процесу є побудова європейського простору вищої освіти як передумови розвитку мобільності громадян з можливістю їх працевлаштування та підвищення визначальної ролі університетів у розвитку національних та європейських культурних цінностей. З огляду на це такі традиційні для Європи вищі заклади освіти як університети розглядаються як носії національної та європейської свідомості [16].

Це процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і потрібних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи. Його метою є створення до 2010 року європейського наукового та освітнього простору задля підвищення спроможності випускників вищих навчальних закладів до працевлаштування,

поліпшення мобільності спеціалістів на європейському ринку праці, зростання конкурентоспроможності європейської вищої школи [17].

У Національному університеті „Львівська політехніка” відбулася структурна реорганізація навчальних підрозділів – у 2003 р. традиційні навчальні факультети змінилися укрупненими навчально-науковими інститутами. У навчально-наукових інститутах здійснюється підготовка фахівців за певним напрямом або групою споріднених напрямів та спеціальностями, охопленими цими напрямами. Логічною передумовою такого організаційного реформування була також необхідність зосередження в межах одного навчально-наукового інституту наукових шкіл, які б відповідали напрямам та спеціальностям підготовки спеціалістів. Переваги такої системи полягають і в концентрації науково-педагогічних та наукових кадрів із близькими професійними інтересами в окремих інститутах, тісніший зв'язок освітніх і наукових напрямів, спільність наукових інтересів сприяють підвищенню якості підготовки фахівців, ширшому залученню коштів грантів, зокрема міжнародних.

Так реалізувалась певна гнучка модель у системі підготовки фахівців з метою їхньої адаптації до швидкозмінних вимог національного та світового ринків праці, і вони тісно корелюють з принципами, закладеними у Болонській декларації 1999 р. [18].

Сьогодні юридичні та інформаційні фактори, які лімітують діяльність українських університетів, є фактично такими ж, як і університетів Європи закордонної. Звідси випливає, що тепер уже немає об'єктивних обмежень для того, щоби, наприклад, архітектурний вищий навчальний заклад був одночасно осередком:

- підготовки архітектурних кадрів;
- фундаментальних та прикладних наукових досліджень з архітектури;
- підготовки кадрів найвищої кваліфікації (аспірантура та докторантура, захисти дисертацій);
- видання наукової, навчальної та науково-популярної літератури;
- виконання архітектурних проектів та їхньої практичної реалізації [19].

Для того, щоби добре готувати молоді кадри, архітектурна школа обов'язково мала би мати і багатолітній досвід, і традиції, і те, що називають „історично сформованою творчою атмосферою”. Тому сьогодні недоцільно було б збільшувати кількість архітектурних шкіл порівняно з тією, яка є в Україні тепер. Спочатку треба вдосконалювати існуючі школи так, щоби усі вони в кожному напрямі працювали бездоганно [20].

Про те, що дуже актуальними стали саме дослідження із спеціальності „Теорія архітектури”, свідчить і те, що у всіх спеціалізованих радах, які виникли в нашій державі за останні десять років, з'явилася саме ця спеціальність (окрім ПНТУ). Якщо у визначення зрілості „архітектурної школи” ми вкладаємо наявність спеціалізованої наукової ради, то разом з тим можемо стверджувати, що збільшення дисертацій за спеціальністю 18.00.01 свідчить про збагачення наших регіональних шкіл в Україні та про збільшення інтересу до нашої історії, нашого становлення, до нашої історичної усвідомленості [21].

Присудження наукового ступеня у країнах Заходу – це справа лише університетської автономії, що склалася в цих країнах історично. Тому й не випадково одним із пріоритетів розвитку європейської системи знань у дусі Болонського процесу є зміцнення авторитету університетів. Насамперед, очевидно, Болонський процес може спрацювати у самій системі підготовки здобувачів наукових ступенів. Як відомо, одержати науковий ступінь у країнах Західної Європи можна лише через аспірантуру (цим відповідником є докторантура чи докторантські студії). Якщо у країнах Європи аспірантура діє лише при університетах, то в Україні аспірантура функціонує також і в системі НАН України, а також у системі галузевих академій та інститутів [22].

ОСНОВНІ ПІДСУМКИ РОБОТИ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ

Протягом 1998–2005 років у Львівській політехніці було захищено 28 дисертацій на здобуття вченого ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – “Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури” та 27 (ї одна переатестована) за спеціальністю 05.23.01. – „Будівельні конструкції, будівлі та споруди”.

Аналіз роботи спеціалізованої вченої ради К 35.052.11 Національного університету „Львівська політехніка” за спеціальністю 18.00.01 - „Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури” за 1998–2005 роки показав, що її діяльність лежить у руслі декларацій України про входження до європейського освітнього простору:

– згідно з галузевою приналежністю здобувачі за спеціальністю 18.00.01 – „Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури” у більшості належать до системи вищої освіти (86%) або є працівниками наукових установ (14 %);

– за кількістю захищених здобувачів кількість випускників аспірантури є значною і становить 76%. Решта здобувачів були прикріпленими або ж до аспірантури Національного університету „Львівська політехніка”, або ж до інших університетів – таких, як Львівський державний аграрний університет, Одеська державна академія будівництва і архітектури. Тобто всі здобувачі пройшли через університетську систему підготовки кадрів;

– у захистах за спеціальністю 18.00.01 - „Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури” – помітна тенденція до заповнення наукової недостатності у стінах “alma mater”: 75 відсотків захищених є працівниками Національного університету “Львівська політехніка”, 17,8 % – інших установ Львова і лише 7 % припадає на інші області України, але переважає регіон.

– підсумовуючи, можна стверджувати, що рада виконує, як зазначено у вимогах ВАК України, завдання регіонального наукового осередка, оскільки з усіх захищених 96,43 % є представниками наукових осередків Львова і регіону, і лише 3,57% – з інших областей України. Але контингент сьгоднішніх аспірантів та розвинуті упродовж діяльності наукові контакти дають підстави припускати, що у майбутньому простежуватиметься тенденція до географічного розширення кола дії ради;

– діяльність ради сприяла також науковому зростанню її членів: серед членів ради – працівників Національного університету „Львівська політехніка” – 4 кандидати наук стали докторами наук (д-р арх. М.В. Бевз, д-р техн. наук Б.Г. Демчина, д-р техн. наук В.Г. Кваша, д-р арх. В. І. Прокураков);

– діяльність ради сприяє загальноукраїнському інтеграційному процесу, оскільки до опонування залучено фахівців провідних наукових установ України. У 56 захистах дисертацій виступали опонентами та провідними установами працівники таких міст – наукових осередків: Київ – 37,57 %, Львів – 26,06 %, Одеса – 11,51 %, Полтава – 7,87 %, Харків – 6,66 %, Рівне – 4,24 %, Суми – 1,87 %, Луцьк, Макіївка, Тернопіль – по 1,21 %, Херсон – 0,6 %. У дисертаційних роботах за спеціальністю 18.00.01 – „Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури” – у наукових зв'язках домінує Київ – 52 % (рис. 6);

– завдяки роботі ради помітно покращився якісний склад науково-педагогічного колективу Національного університету „Львівська політехніка”. Якщо в Інституті архітектури у 1998 р. налічувалось 35 працівників з науковим ступенем, то у 2005 р. – 54 (приріст на 54,6 %);

За підсумками роботи Рада К 35.052.11 у 2003 р. зайняла 3-ю позицію (10 захищених дисертацій за двома спеціальностями) серед інших спеціалізованих вчених рад Національного університету “Львівська політехніка”, у 2004 р. – 2-е місце (10 захищених дисертацій), у 2005 р. – 1-е місце (14 захищених дисертацій).

Також, якщо порівнювати діяльність ради із іншими у галузі архітектури в Україні, останніми роками тут відбулося найбільше захистів за спеціальністю 18.00.01.

Врешті у післявоєнний період сформувалось наукове обличчя Львівської архітектурної школи на рівні здобуття наукового ступеня.

**ПЕРЕЛІК ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБІТ, ЗАХИЩЕНИХ У РАДІ К 35. 052. 11
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 18.00.01 “ТЕОРІЯ АРХІТЕКТУРИ,
РЕСТАВРАЦІЯ ПАМ’ЯТОК АРХІТЕКТУРИ”
упродовж 1998–2005 років***

1. Олешко О.П., 28 жовтня 1999 р. „Планувально-композиційний уклад поселень німецьких переселенців в Галичині кінця XVIII – початку XX століть”. Науковий керівник – канд. арх., доц. Петришин Г.П.
2. Лінда С.М., 28 жовтня 1999 р. „Стилістичні та архітектурно-композиційні аспекти розвитку архітектури Львова періоду історизму у XIX – початку XX століття”. Науковий керівник – канд. арх., проф. Черкес Б.С.
3. Рибчинський О.В., 19 грудня 2000 р. „Архітектура периметральної забудови ринкових площ міст та містечок Галичини у кінці XVIII – на початку XX століть”. Науковий керівник – д-р арх., проф. Рудницький А.М.
4. Диба Ю.Р., 20 грудня 2000 р. „Архітектура українських храмів-ротонд другої половини X – першої половини XIV століть”. Науковий керівник – канд. арх., доц. Бевз М.В.
5. Бойко Х.С., 20 грудня 2000 р. „Архітектурно-просторовий уклад єврейських діляниць у містах та містечках Галичини у кінці XVIII – на початку XX століть”. Науковий керівник – канд. арх., доц. Петришин Г.П.
6. Тарас В.Я., 15 лютого 2002 р. „Формування ландшафтного та планувально-композиційного укладу монастирських садів Галичини (X – середина XIX ст.)”. Науковий керівник – канд. арх., проф. Черкес Б.С.
7. Яців М.Б., 21 травня 2002 р. „Архітектурно-просторова організація світлового середовища української церкви”. Науковий керівник – канд. арх., доц. Криворучко Ю.І.
8. Каузі Алі Мохаммед Ібрагім, громадянин Ємену, Одеська державна академія будівництва та архітектури, 21 травня 2002 р. „Формування архітектури міст Ємену VII – XIX століть”. Науковий керівник – д-р арх., проф. Ралев О.Б.
9. Гнідець Р.Б., 22 травня 2002 р. „Вплив конструктивних факторів на архітектуру українських баневих церков”. Науковий керівник – д-р арх., проф. Рудницький А.М.
10. Муафак Ібрагім Фрех Аль-Хаддад, громадянин Йорданії, 5 березня 2003 р. „Роль традицій у формуванні архітектури житлової забудови в сучасних містах Йорданії”. Науковий керівник – д-р арх., проф. Рудницький А.М.
11. Соснова Н.С., 5 березня 2003 р. „Архітектурно-ландшафтний уклад садибно-паркових комплексів Галичини (кінця XVIII – початку XX століть)”. Науковий керівник – канд. канд. арх., проф. Петришин Г.П.
12. Данчак І.О., 5 червня 2003 р. „Принципи ергономічного формування архітектурного середовища помешкань для інвалідів”. Науковий керівник – д-р арх., проф. Мироненко В.П. (Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури).
13. Стасюк О.С., 5 червня 2003 р. „Формування архітектурного середовища вищих навчальних закладів другої половини XIX – першої половини XX століття (на прикладі Львова)”. Науковий керівник – канд. арх., доц. Бевз М.В.
14. Петрик В.М., 6 червня 2003 р. „Архітектурно-просторова організація стовпних городів Галицької землі XI – XIII століть”. Науковий керівник – канд. арх., доц. Бевз М.В.
15. Могитич Р.І., Регіональний науково-реставраційний інститут „Укрзахідпроектреставрація”, м. Львів; 23 жовтня 2003 р. „Розвиток урбаністичного середовища Львівського Середмістя у 2-й половині XIII – на початку XX століть”. Науковий керівник – канд. арх., доц. Бевз М.В.

---

* Місце праці здобувача не вказано у випадку, коли здобувач є аспірантом або працівником Інституту архітектури.

16. Топилко С.І., 23 жовтня 2003 р. „Архітектурно-планувальна структура містечок Галичини, закладених у другій половині XVI – XVII століттях”. Науковий керівник – канд. арх., проф. Петришин Г.П.

17. Казанцева Т.Є., 1 квітня 2004 р. „Типи фактур в архітектурі Львова 1870-х – 1930-х рр. та принципи їх сучасного збереження”. Науковий керівник – канд. арх., проф. Черкес Б.С.

18. Чабанюк О.Я., 1 квітня 2004 р. „Регенерація житлового середовища районів багатопверхової забудови 1970 – 1980 рр. (на прикладі Львова)”. Науковий керівник – канд. арх., доц. Криворучко Ю.І

19. Іваночко У.І., 29 червня 2004 р. „Розвиток архітектурно-планувальної структури міст Галичини в умовах урбанізаційного процесу 1772 – 1918 рр”. Науковий керівник – канд. арх., проф. Петришин Г.П.

20. Пасічник О.С., Волинський державний технічний університет, м. Луцьк; 26 листопада 2004 р. „Генеza архітектурної школи Львівської політехніки та внесок її випускників у розвиток архітектури”. Науковий керівник – д-р арх., проф. Проскураков В.І.

21. Грицюк Л.С., 11 лютого 2005 р. „Творча спадщина Євгена Нагірного та її значення для розвитку архітектури України”. Науковий керівник – канд. арх., проф. Черкес Б.С.

22. Крамарчук Х.П., 12 травня 2005 р. „Поетичний образ архітектурно-предметного середовища (на прикладі української народної архітектури)”. Науковий керівник – канд. техн. наук, доц. Демків М.В.

23. Бобош Г.Є., 12 травня 2005 р. „Формування архітектури мурованих церков Галичини кінця XVIII – початку XX століть”. Науковий керівник – канд. арх., доц., пров. наук. співр. Тарас Я.М. (Інститут народознавства НАН України, м. Львів).

24. Франків Р.Б., 13 травня 2005 р. „Особливості розвитку української архітектури пострадянського періоду (1991 – 2001 рр.)”. Науковий керівник – канд. арх., проф. Черкес Б.С.

25. Ковальчук Х.І, 13 травня 2005 р. „Особливості архітектури Львова наприкінці XVIII – першої половини XIX ст. (стильові тенденції та типологія споруд)”. Науковий керівник - канд. арх., доц. Гнесь І.П.

26. Лукомський Ю.В., Інститут українознавства НАН України, м. Львів; 2 червня 2005 р. „Архітектурно-планувальна структура хрестово-банних церков XII-XIII ст. Давнього Галича”. Науковий керівник – д-р арх., доц. Бевз М.В.

27. Гнесь Л.Б., Львівський державний аграрний університет; 11 листопада 2005 р. „Принципи формування архітектури сільського житла німецьких колоністів 1772–1939 рр. в Галичині” Науковий керівник – канд. арх., проф. Петришин Г.П.

28. Харчук Х.Р., Регіональний науково-реставраційний інститут „Укрзахідпроектреставрація”, м.Львів; 11 листопада 2005 р. „Формування архітектури Трускавця у XIX – I пол. XX ст. (на прикладі курортної забудови)”. Науковий керівник – канд. арх., проф. Посацький Б.С.

1. Рудницький А.М. *Історія і традиції Львівської архітектурної школи / Вісник Національного університету „Львівська політехніка” „Архітектура”*. – 2001. – № 429. – С. 4–13. 2. Пасічник О. Х. *Генеza архітектурної школи Львівської політехніки та внесок її випускників у розвиток архітектури: Автореф. дис. ... канд. арх. – Львів, 2004.* 3. *Politechnika Lwowska 1844–1945 / Red. przew. Robert Szewalski. – Wrocław: w-wo politechniki Wrocławskiej, 1993;* 4. *Album inżynierów i techników w Polsce. Tom 1. Część 1. Politechnika Lwowska. Rys historyczny, informacje – Lwów, 1932, c. 5.* 5. *Там само, с. 6.* 6. *Album inżynierów. c. 161.* 7. *Popławski Z. Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844–1945. – Wrocław–Warszawa–Kraków: Ossolineum, 1992. – S. 224–5.* 8. *Politechnika Lwowska 1844–1945... – S. 43.* 9. *Album inżynierów... c. 20.* 10. *Politechnika Lwowska 1844–1945... – S. 59.* 11. *Там само, с.186, 61.* 12. *Архів НУЛП. Особ. справа 146/1947.* 13. *Штатний формуляр професорсько-викладацького складу на 1971–1972 та 1972–1973 рр. – Архів Нац. ун-ту “Львівська політехніка”,*

фонд Р-120, оп.31-Л, од.зб. 344, 351; 14. Нові сторінки історії архітектурно-будівельної школи „Львівської політехніки”: Спеціалізована вчена рада К 35.052.11. Національного університету „Львівська політехніка” за спеціальностями: 18.00.01 - „Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури” та 05.23.01. - „Будівельні конструкції, будівлі та споруди” (звіт за 1998–2005 роки) / Укл. Г.П. Петришин – Львів: Вид-во Нац. ун-ту „Львівська політехніка”, 2005. – 92 с. 15. Мачулін В.Ф., Бойко Р.В., Шкляр Л.Є. ВАК у контексті Болонського процесу / Бюлетень Вищої атестаційної комісії України. – 2005. – № 3. – С. 2–6. 16. Основні засади розвитку вищої освіти України у контексті Болонського процесу. / Укл.: М.Ф.Степко, Я.Я. Болюбаши, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубіянко, І.І. Бабин – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2003. – С. 62. 17. Методичні рекомендації щодо формування освітньо-професійної програми підготовки фахівців у кредитно-модульній системі організації навчального процесу (КМСОНП) / За ред. Ю. Рудавського. – Львів: Вид-во НУ „Львівська політехніка”, 2004. – 86 с.; 18. Там само, с. 12; 19. Рудницький А.М. Місце регіональних архітектурних вищих шкіл у розбудові архітектурної справи в Україні // Вісник Нац. ун-ту „Львівська політехніка” „Архітектура”. – 1999, № 375. – С. 8–12. 20. Там само. – С. 11; 21. Доповідь проф. М.М. Кушніренко. Київський національний університет будівництва й архітектури (із протоколу-стенограми № 36 засідання спеціалізованої вченої ради К 35.052.11 у Національному університеті „Львівська політехніка” від 26 листопада 2004 із захисту дисертаційної роботи Пасічник О. С. на тему „Генеza архітектурної школи Львівської політехніки та внесок її випускників у розвиток архітектури”, представлена на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури); 22. Мачулін В.Ф., Бойко Р.В., Шкляр Л.Є. Вказ. праця, с. 4.

УДК 711.424

О.П. Кордунян, *Г.М. Проскуракова

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра дизайну архітектурного середовища,
*Львівський аграрний технічний університет,
кафедра дизайну архітектурного середовища сільських поселень

ПОШУК НОВИХ ПРИНЦИПІВ ФОРМАЛЬНО-ОБРАЗНИХ І ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРОСТОРОВИХ РІШЕНЬ В КОНКУРСНОМУ ПРОЕКТУВАННІ ІАРХ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ ЗАСОБАМИ ДИЗАЙНУ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

© Кордунян О.П., Проскуракова Г.М., 2006

Розкрито механізм пошуку нових принципів середовищних, просторових, функціональних рішень засобами дизайну архітектурного середовища в конкурсному проектуванні Львівської архітектурної школи.

Постановка проблеми та аналіз останніх наукових досліджень. Конкурсне проектування завжди було важливим інструментом перевірки результатів наукових розвідок та освітніх експериментів Львівської архітектурної школи. Так було і за часів Радянського Союзу, коли ІАРХ брав участь у всесоюзних оглядах, так є і тепер, у часи незалежної України. Ось далеко не повний перелік конкурсних заходів, в яких Львівська архітектурна школа бере активну участь – «Архітектурна Бесіда», «Огляди-конкурси дипломних проектів випускників архітектурних та художніх спеціальностей вищих навчальних закладів України», «Артека», «Sikon», «Майбутнє Баухаузу»; конкурсах «Хабітат», «OTIS ELEVATOR», «ACSA»; конкурсах Квадріенале у Празі, Бісенале у Софії та ін., про що вже писалося в наукових виданнях України [1–3]. Ця діяльність та її